

Társadalmi csoportok laza hálózata: a bukaresti magyarság szociográfiája

A Loose Social Network: Hungarians in Bucharest

Szabari Vera¹

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.22080>

Beérkezés: 2026.02.27.

Átdolgozott változat beérkezése: 2026.03.27.

Elfogadás: 2026.03.30.

Rostás Zoltán: *Bukaresti magyarság – alulnézetből*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2025.
(*Magyarország felfedezése* sorozat, 79. kötet).

Összefoglaló: A recenzió Rostás Zoltán Bukaresti magyarság – alulnézetből című monográfiáját mutatja be, amely a román főváros magyar közösségének közel egy évszázadát rekonstruálja oral history forrásokra támaszkodva. A kötet a klasszikus szociográfia, a mikro- és társadalomtörténet metszéspontján helyezkedik el, ugyanakkor fontos hozzájárulás a migrációs szociológiai vizsgálatokhoz is. A kisebbségi létformákat nem normatív asszimilációs keretben, hanem differenciált identitásstratégiák összefüggésében vizsgálja. A recenzió amellet érvel, hogy a monográfia jelentős mértékben gazdagítja a romániai magyar diaszpóráról alkotott ismereteinket, és új perspektívát kínál a kelet-közép-európai urbanizáció és migráció kutatásához is.

Abstract: This review examines Zoltán Rostás's monograph *Bukaresti magyarság – alulnézetből* (*Hungarians in Bucharest: From Below*), which draws on oral history sources to reconstruct nearly a century of the Hungarian community in the Romanian capital. Positioned at the intersection of sociology, microhistory, and social history, the volume also makes a significant contribution to the sociology of migration. Rather than framing minority existence within a normative paradigm of assimilation, Rostás analyses differentiated identity strategies shaped by shifting social and institutional contexts. The review argues that the monograph substantially enriches our understanding of the Hungarian diaspora in Romania and offers a new perspective on urbanization and migration processes in Central and Eastern Europe.

Rostás Zoltán legújabb monográfiája a bukaresti magyar közösség társadalom- és mentalitástörténetét vizsgálja deklaráltan alulnézeti perspektívából. Az interjúkra épülő, empirikusan gazdag kutatás egy többségi román közegben élő, migráció által

1 ELTE Társadalomtudományi Kar Társadalomelmélet Tanszék, egyetemi docens, ORCID: 0000-0002-5996-9073, e-mail: szabari.veronika@tatk.elte.hu

formált etnikai csoport közel egy évszázados világát rekonstruálja. A kötet újdonsága, hogy a romániai magyarság eddig alig kutatott csoportjára irányítja a figyelmet, melynek demográfiai súlya korlátozott, intézményes jelenléte hullámzó, társadalmi összetétele pedig igen heterogén. A bukaresti magyarok története ugyanakkor szervesen illeszkedik a kelet-közép-európai urbanizáció és mobilitás tágabb folyamataihoz. A munka további jelentősége, hogy nem csupán az értelmiségi rétegre koncentrálnak, hanem a fizikai munkát végzők (építő- és ipari munkások, háztartási alkalmazottak) élethelyzeteit is részletesen elemzi, egyensúlyban tartva a nemi és generációs szempontokat. Mindez nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy egy igen csak színes és többdimenziós kép bontakozzon ki az olvasó előtt az eltérő társadalmi háttérű és stratégiájú, állandóan változó csoportok közösségéről.

A kötet megszületését közvetlenül a könyvsorozat szerkesztőitől való felkérés motiválta, azonban empirikus és elméleti előkészítése több évtizedre nyúlik vissza. A szerző 1970-től a Román Televízió, majd Rádió bukaresti magyar szerkesztőségének munkatársa volt, később, egészen a rendszerváltozásig *A Hét* című bukaresti kulturális hetilap szerkesztőségében dolgozott és folyamatos kapcsolatban állt a helyi magyar közösség tagjaival. Rostás újságíróként az 1970-es évek elejétől rendszeresen készített interjúkat a bukaresti magyarság tagjaival. E tapasztalatok – interjúk, terepmunkák, személyes beszélgetések – alapozták meg azt a felismerését, hogy a fővárosi magyarság nem ragadható meg kizárólag intézményi vagy elitperspektívából. A közösségi struktúrák megértéséhez a hétköznapi szereplők tapasztalatait integrálva alakította ki személyes projektjét. Témaválasztása nem volt véletlen. Befolyásolta részben, hogy a korszak hivatalos ideológiája következetesen a „szocialista egynemű nemzet” eszményét hirdette, így a multikulturalitás kérdése gyakorlatilag kívül rekedt a nyilvános diskurzuson. Másrészt az idős, hetvenöt-nyolcvan év feletti emberekkel készített életútinterjúk nem keltettek gyanút a hatóságok részéről sem (Rostás 2020:215). E visszafogott, informális megközelítés révén olyan társadalmi közegek tárultak fel előtte, amelyek nem csupán etnikai és nyelvi értelemben bizonyultak rendkívül heterogénnek, hanem a már eltűnőben lévő társadalmi csoportok emlékezetét is megőrizték (Rostás 2020:216). Az 1980. október 16–17-én Bukarestben tartott Nemzetközi Történelemlétkongresszus igazi inspirációt jelentett, és meg is erősítette az *oral history* módszer jelentőségét a történeti kutatások terén. „Az előadások és a résztvevőkkel folytatott beszélgetések során rájöttem, hogy a szóbeli történelem módszere valójában a nem strukturált antropológiai interjú történelemre való kiterjesztése. Azóta úgy vélem, hogy ez az interjúmódszer nemcsak kiegészíti az írott forrásokat, hanem kiválóan alkalmas bizonyos témák feltárására, amelyeket az írott források egészítenek ki és támasztanak alá. [...] Ráadásul az *oral history*-nak volt egy rendszerellenes ideológiája is, mivel azokról a csoportokról, rétegekről szólt, amelyek marginalizálódtak, és általában nem hagynak írásos tanúvallomásokat, vagy ha mégis, azokat a hatóságok dolgozzák fel” (Rostás 2020:214). Rostás az 1980-as években fordult a két világháború közötti és azt követő román falukutató

mozgalom, közelebbről Dimitrie Gusti (1880–1955) monografikus falukutatásainak tanulmányozása felé. Döntően nem az iskola által publikált munkák jelentőségére fókuszált, hanem interjúkat készített Gusti munkatársaival, melyek során alapvetően a szociológusok egyéni életútjára, motivációira volt kíváncsi, és arra, hogyan folytak a román falvak monografikus vizsgálatai a két világháború közötti időszakban. Emellett természetesen fontos megemlíteni a magyar népi szociográfia társadalomkritikai örökségét, melynek Rostás kiváló ismerője és egyértelmű követője, amennyiben a marginalizálódó társadalmi csoportok élethelyzetének alulnézeti és személyes bemutatását célozza meg.

Rostás munkássága révén a romániai és magyar szociológia és *oral history* vizsgálatok meghatározó alakjává vált. A rendszerváltás után pályája az egyetemi oktatás és akadémiai kutatás irányába fordult. 1991-től a Bukaresti Tudományegyetem Sajtó- és Kommunikációtudományi Karán docenseként, majd egyetemi tanárként elsősorban média- és szervezetszociológiai kurzusokat tartott. Közben az egyetem Szociológia Kar Doktori Intézetében szociológiatörténeti disszertációkat vezetett. Mindezzel párhuzamosan, 2001-től a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem indításától meghatározó szerepet vállalt a csíkszeredai kar Társadalomtudományi Tanszékének létrehozásában.

A monográfia a *Magyarország felfedezése* című sorozat 79. köteteként került kiadásra, amely eredetileg az 1930-as évek társadalomfeltáró szociográfiai vállalkozásaihoz kapcsolódott, és először 1937-ben jelent meg három korszakalkotó monográfiával, Szabó Zoltán *Cifra nyomorúság* (1937), Féja Géza *Viharsarok* (1937) és Erdei Ferenc *Futóhomok* (1937) című munkájával. A két világháború közötti időszak, majd az 1950-es évek hazai tudománypolitikája nem kedvezett a sorozat működésének, így csak az 1970-es évektől jelentek meg újra a kötetek, olyan kiváló munkákkal, mint például Berkovits György *Világváros határában* (1976), Diós Ágnes *Cigányút* (1988) és Závada Pál *Kulákprés* (1991), illetve Márkus István *A ismeretlen főszereplő* (1991) című munkája, melyek a magyar társadalom regionális, periferikus és kisebbségi közösségeinek empirikus vizsgálatának fontos lenyomataivá váltak. 2017-től a sorozat kötetei a Gondolat Kiadó gondozásában láttak napvilágot. Rostás munkája e hagyományt a határokon túli magyar tapasztalatok irányába tágítja, és a diaszporikus létformák szociográfiai feltárásával gazdagítja a sorozat tematikai horizontját. Ami még különösen érdekessé teszi a könyvet a magyar közönség számára, hogy a viszonyítási pontok a romániai politikai és gazdasági eseményekhez, társadalmi folyamatokhoz kapcsolódnak, ami természetesnek tűnik, ugyanakkor egyáltalán nem megszokott a romániai magyarságról szóló hazai diskurzusban, és egyben kiváló kiindulópont is lehet a hazai és romániai összehasonlító társadalomtörténeti vizsgálatokhoz.

Elméleti szempontból a kötet a klasszikus szociográfia, a mikrotörténet és a migrációs szociológia metszéspontján helyezkedik el. A kisebbségi létet nem normatív asszimilációs narratívában, hanem a nyelvhasználat, a vegyes házasságok, az in-

tézményi (vallási, kulturális, politikai stb.) kötődések és az egyéni önmeghatározás mintázataiban vizsgálja. A monográfia elsődleges forrásai a szerző és a Sapientia EMTE Társadalomtudományi Intézet diákjai által készített interjúk, melyeket kiegészítenek visszaemlékezések, sajtóanyagok és szakmai dokumentumok. Az *oral history* itt valóban nem kiegészítő elem, hanem a narratíva szervezőelve, az egyéni élettörténetekből rajzolódik ki a közösség szerkezete és identitásdinamikája. A szerző ugyanakkor társadalomtörténeti kontextualizációval él, a migrációs hullámokat gazdasági konjunktúrákkal, politikai döntésekkel és intézményi változásokkal hozza összefüggésbe.

A kötet sajátossága a kronológiailag fordított szerkezet, ami érzékelteti, hogy a múlt értelmezése mindig a jelen perspektívájából történik. Az interjúalanyok, elbeszélők visszatekintenek életük egy korábbi szakaszára, de azt mindig a jelen helyzetükből, ahhoz viszonyítva tudják megtenni. Ugyanakkor ez a visszafelé haladó kronológiai elrendezés helyenként megnehezítheti az események és folyamatok lineáris követését, különösen a romániai történeti kontextusban kevésbé jártasak számára. A narratív ív ily módon időnként megtörik, ami fokozott olvasói figyelmet igényel a különböző korszakok közötti összefüggések rekonstruálásához.

A kötet hat nagyobb történeti egységben tárgyalja a közösség múltját. A szerző elsődleges kiindulópontja az 1989. december 22-i romániai rendszerváltás, melyet a bukaresti magyarság közelmúltjának alapvető fordulópontjaként értelmez. A bukaresti magyarságra nézve a politikai változások mellett, a rendszerváltás meghatározó következménye volt például a Ceaușescu-féle fővárosközpont-építkezések leállítása, mely részben az odavezényelt magyar építőmunkások „kivonulását” erősítette. Ezzel párhuzamosan azonban a korábban mellőzött intézmények körül intenzív pezsgés indult meg, megerősödött az egyházi élet, önállósult a magyar oktatás és művelődés, valamint megjelent egy új vállalkozói és tisztviselői réteg. Az is kiderül ebből a fejezetből, hogy sokan mégsem hagyták el a fővárost, illetve a magyar nyelv ismerete e kisebbségi csoport tagjainak napjainkban is az identitás egyik jelentős, ugyanakkor már nem kizárólagos és egyedüli bázisa. A változások és heterogenitás ellenére pedig ma is létezik és működik egy fővárosi kisebbségi társadalom, amely nem szorítható egyszerűen a hagyományos értelmezett romániai magyarságról alkotott sémák közé.

A második nagyobb szakasz az 1945 és 1989 közötti időszak, melyre alapvetően egy egységként tekint a szerző, mivel állítása szerint nem történtek radikális változások ebben a periódusban. Ezt a hosszabb időszakot három fejezet öleli fel, az első az 1977-es bukaresti földrengéstől indul, a második az 1960-as évek liberalizációját, a kollektivizáció előli menekülést és az azt követő visszarendeződést, a harmadik pedig az 1944 ősze utáni székelyföldi éhínség időszakát és az 1950-es éveket mutatja be. Az 1970–80-as évek politikai és gazdasági viszonyai között a kevésbé iskolázott bevándorlók száma folyamatosan nőtt. Ennek oka elsősorban az 1977-es földrengés után „hatalmi szóval” Bukarestbe helyezett, sokszor kétlakiságban élő, építőmun-

kások, illetve a számukban csökkenő, de még mindig jelentős háztartási alkalmazottak voltak. Ugyanakkor jellemző erre az időszakra a kulturális intézmények és az értelmiség egyre nehezedő helyzete. Az 1962-es kollektivizálás meghatározó volt a romániai magyarság életében, és következményei elől sokan a fővárosi munkáséletbe menekültek, felelevenítve azokat a korábbi kapcsolatokat, mintázatotokat, melyek akár a két világháború közötti időszakra vezettek vissza. Érdekes, hogy bár a kötet nem sok kvantitatív adatot tartalmaz, megtudhatjuk, hogy az 1941. évi népszámlálás adatai szerint a közel egymilliós bukaresti lakosságból kb. harminchatezer magyar élhetett a fővárosban (Rostás 2025:115). Ebből az időszakokból mindhárom fejezet tartalmaz egy-egy életútinterjút és rövidebb interjúkat is, melyek nemcsak az egyének, hanem egy-egy jelentős társadalmi csoport, például a háztartási alkalmazottak, egyéni és családi történetére, helyzetének változásaira is rávilágítanak.

A kötet utolsó előtti fejezete a két világháború közötti konjunktúra, a Nagy-Románia kialakulásának időszakát mutatja be, ami jelentősen eltért más időszakoktól, főként a Székelyföldről érkezők számának addig ismeretlen mértéke miatt, ugyanakkor meg is határozta a későbbi társadalmi struktúrákat. A főváros robbanásszerű fejlődése (az olasz, francia, örmény kereskedők és iparosok befektetései) kedvező munkalehetőségeket teremtett a magyar szakmunkások, háztartási munkaerő és értelmiség számára, sőt a korábbiakhoz képest jóval nagyobb mértékben jelent meg a diákság is a vándorló népességben. Végül, a könyv utolsó fejezete a 19. századi előzményekig vezeti vissza a történeti rekonstrukciót. Az *oral history* időben egyre szűkülő lehetőségei miatt ebben a fejezetben elsősorban az értelmiségiek feljegyzései nyomán követhetjük figyelemmel a hosszú 19. század változásait, az 1848–49-es szabadságharc bukaresti következményeit. Külön figyelmet kap az 1815-ben az első református eklézsiát és iskolát alapító Sükei Imre tevékenysége, amely a közösségi intézményesülés korai példája volt.

A *Bukaresti magyarság – alulnézetből* a kortárs magyar szociográfia jelentős teljesítménye, amely érdemben gazdagítja a román főváros magyar közösségéről alkotott tudásunkat, és hozzájárul a kisebbségi létformák differenciált értelmezéséhez, miközben megőrzi a szociográfiai hagyomány narratív erejét. A nézőpont következetes alkalmazása, a „hétköznapi szereplők” előtérbe állítása módszertani erény, amely lehetővé teszi annak a nyelvi és kulturális sokszínűségnek a felvázolását is, ami a hazai olvasó számára egyáltalán nem magától értetődő. Ugyanakkor az intézményi alapítók és elitfigurák szerepe sem halványul el, hanem láthatóvá válik társadalmi beágyazottságuk.

Mivel a mű stílusa világos, esszéisztikus, terminológiai túlterheltségtől mentes, ezért nem csupán a szociológia és a társadalomtörténet művelői számára lehet különösen hasznos, hanem mindazoknak is ajánlható, akik a kelet-közép-európai kisebbségi létformák, migrációs tapasztalatok és városi társadalmak vagy akár Bukarest története iránt érdeklődnek. Empirikus gazdagsága és narratív felépítése révén a szélesebb, nem szakmai olvasóközönség számára is hozzáférhető és értelmezhető olvasmány.

Irodalom

- Berkovits, G. (1976). *Világváros határában*. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Diós, Á. (1988). *Cigányút*. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Erdei, F. (1937). *Futóhomok*. Athenaeum.
- Féja, G. (1937). *Viharsarok*. Athenaeum.
- Márkus, I. (1991). *Az ismeretlen főszereplő*. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Rostás, Z. (2020). In search of the lost interwar sociology. In Mateoc, R., & Ruegg, F. (szerk.), *Recalling fieldwork: People, places and encounters* (pp. 213–234). LIT Verlag.
- Szabó, Z. (1937). *Cifra nyomorúság*. Athenaeum.
- Závada, P. (1991). *Kulákprés*. Szépirodalmi Könyvkiadó